

Lap: Politika

Megjelent: 1049 ÉCD 18

Pesti utcák

Te idegen barát, akit holyongó sorsod idevetett, gyere. Sétáljunk egyet. Ismered Pestet, a világvárost, amelyet könnyekből, költők merengéséből, „bánatközből“ és külvárosok nehéz kormából épített az idő? Ismered Óbuda apró sikátorait, amelyeknek macskakövein valaha Krúdy ballagott, vagy a körutat, amelynek aszfaltján régen, hajnalban annyi költő bandukolt haza szomorú vacca felé?! Vagy a Múzeum-körutat, amelynek fái alatt egykor Gyulai Pál, a „szent öreg“ magyarázott a hevülő diákoknak; az üllőiúti fákat, melyeknek lombjai mellett anynyit szomorkodott Kosztolányi, a bús férfi és szegény kis gyermek? Vagy a Váci-utca hivalkodását s külvárosok setét zugát, melyek elnyelték a hazabandukoló József Attilát és Kassák Lajost. És a Stefániát, amelynek sugárútján már régen elporzott az „utolsó fiakkeres“, vagy azt az átjárót, amelyről ezt írta egykor Kosztolányi:

„Egy görbe utcán remegőn járkálok, mint a temetőn“.

Átmentél-e már a Margithídon éjjel és elmondta-e néked valaki a verset, amelyet Heltai írt:

„A híd alatt a Duna alszik,
A híd fölött röhög a hold,
Lisztes poszájú vad Pierrot,
Gonosz, kiégett, vén kobold“.

Nézted-e egyszer a sétányokon a szépasszonyok szemét s láttad-e már Angyalföldet, a szegénység roskatag útjait, amelyek első lázadásra gyújtották Kassákot, Angyalföld fiát?!

Gyere, te idetévedt idegen barát, költőink vezetnek. S a költők élén Ady, aki ezt írta egyszer a pesti utcákról:

„Oh, Pest, oh, ismert
Csunya, heves, szomorú vackok,
Oh, utcák, utcák,
Be szépek és be újak vagytok.“

... Be szépek vagytok
Egykor gyűlölt, rút pesti utcák:
Lábaim hogyha
Ő finom, rossz útjait futják“.

Vagy hallgasd meg Somlyót, amint bús vallomását teszi:

„Hol ólálkodtam oly sokat:
A pesti utca hívogat
a május-alkonyatban;

a pesti utcaszögletek,
hol romlott lettem és beteg,
ahol bealkonyodtam“.

*

Kezdjük a sétát a Belvárosnál, a Váci-utcán, meg a korzókön, melyeket már Petőfi is megdalolt:

„Hiába, Pest csak Pest, tagadhatatlan!
S én Pestnek mindig jóbarátja voltam,
És ahol csak kell, hát pártját fogom,
Volt itt nekem sok kellemes napom.
Kivált h' az utcán kóborolhatok:
Az angyaloknál boldogabb vagyok.“

... S azt kell még látni, hogyha szép időben

Sétára kél a tarka-barka nőnem:
Mi szépek ők, mi szépek, teringette,
Elöl kijestve és hátul kitömvé.
Hát ahol a dicső arszlánok járnak!
Azt nevezem aztán baromvásárnak“.

„Váci-utcán, Váci-utcán,
Hogyha egyszer végiq más:“

— énekeltek évtizedekkel később a demők, arszlánok és bolondos vénék. De sokat járt ezen a keskeny utcán Vajda János, a magyar merengés költője:

„A Váci-utcán, fényes délben,
Úgy féltizenkettő után...

... E zörgelemben, kalmár-zajban
E síma aszfalt burkolat
Szalagján egy-egy pillanatban
Ah, mennyi szerelem fakad!”

Szerelem és bánat, bohóság és halál-
vágó kergetőznek a pesti aszfaltokon.
Tóth Árpád Annuskájára emlékezik,
Kosztolányi az elsuhant ifjúságot idézi,
Heltai csorduló szeretettel fonódik a
kerepesiút köveihez, Juhász Gyula, a bá-
nat költője vak koldust figyel egy körüti
padon.

Hallgasd meg előbb Kosztolányi bús
férfi-bánatát:

„Az ég legyen tivéletek,
Üllői-úti fák.
Borítsa lombos fejetek
szagos, virágos fergeteg

ezer fehér virág.
Ti adtatok kedvet, tusát,
ti voltatok az ifjúság,
Üllői-úti fák.

... Haldoklik a sárgult határ,
Üllői-úti fák.
Nyugszik a kedvem napja már,
a szél búsán dúdolván jár,

s megöl minden csírát.
Hova repül az ifjúság?
Feleljetek, bús lombú fák,
Üllői-úti fák“.

Heltai meg így tesz vallomást a kere-
pesiút mellett:

„Ez a tengernyi nép, e lárma,
E lázas sürgeség...
Úgy hallgatom e vad zsebongást,
Mint egy tündérmesét...“

A gőzvasút kongó harangja,
A lassú lóvasút...
Ritkítja párját a világon
A Kerepesi-út“.

Jártál-e már a Nagykörúton és láttad-e
valaha a pesti körutak hajnalát? Hallgasd
meg Tóth Árpádot:

„Vak volt a hajnal, szennyes, szürke.
Még
Üveges szemmel aludtak a boltok.
S lomhán söpörtek a vad kővidék
Felvert porában az álmos vicék,
Mint lassú dsinnek, rosszkedvű koboldok.

Egyszerre két tűzfal közt kigyullt
A keleti ég váratlan zsarátja:
Minden üvegre száz napocska hullt
S az aszfalt szennyén szertesztét gurult
A Végtelen Fény milliomm karátja“.

A pesti utcák bús reggelére pedig így
ébredt Juhász Gyula:

„Sötét aszfalt. Ősz regg ólmos árja
Az apróckockás térre leszakad;
Hajnal fakul az esős éjszakára,
Már látom a komor, nagy tűzfalat.
Kődtől kopottan, ablakomra szállva,
Két esett veréb álmosan fecseg,
Lelkem kiréved a fosztó homályba,
— Maradjatok itt, szürke verebek!“

A költő este végigsétál a Nagykörúton.
Szívében bánat és béke:

„Egy vak koldus ül a körút robajló
Sötét aszfaltján...
... Egy vak koldus ül és előtte festett
Dímák libegnek és sánták tipegnek
És néha aranyhíntón egy halott.

Ő ül örök közönnyel, mint a Buddha,
Ki már a semmisségbe nézve tudja,
Hogy minden útnak vége ott van, ott!“

De utak is meghalnak, nemcsak embe-
rek. Lassan elmosódik a Stefánia, tünete-

zik szépasszonyok selyme, arszlánok sétapálcája s kocsik, melyeknek ölén egykor szerelmes uracskák és sugárzó szízümvésznők ültek. Farkas Imre így kesereg az elsuhant idő múlásán:

„Egy kopott ifjú s egy leány
Ült kézenfojva a padon.
A lány azt mondta: édes szívem,
A fiú így szólt: angyalom.
A fiú éhes volt, sovány,
A lány meg kócos és vörös.
Megállt előttük a Stefánián
Az utolsó fiakkeres“.

Pest útjain új erők jelentkeznek s a „tünde nők“ gyakran sápadnak el, mikor az utcán szembejön velük — a forradalom... S az új erőkről először nem forradalmi költő dalol, hanem egy szelíd trubadur. Falu Tamás:

„Rákóczi-út.

Itt lökdösődve jár az ember,
Nem lépked pávakényesen,
Itt együtt nyüzsgő úr és szolga,
S daróchoz simul a selyem.
Autón röpüi monoklis arszlán
És átlebegnek tünde nők,
Rendőrllovak patája csattog,
S futnak a sápadt tüntetők“.

A pesti utcák képe lassan változni kezd. A romantika ijedten Óbudára menekül, de visszaszorul a forradalom is, mert a Rákóczi-úton „rendőrllovak patája csattog“. A romantika elbújik, a forradalom a külvárosokba kényszerül. A szomorú frók, akik az összhangot szeretik s a magányt, Óbuda ivóiban zárkóznak el és nem akarnak hallani többé a morajló Pestről. Az óbudai macskakövek nyomán új romantika születik s a csapszéknek megtelepednek merengőkkel, akiket nem a forra-

dalom közlegése érdekel, hanem szép rímek csengése, jó cimborák, kadarkák ize s a fehér macskák a Kéhli-kert alacsony háztetőin. Erről a világról írja Havas István:

„Bérlház-kaszárnya, malmok, törpe házak,
Sikátorok közt csengő villamos...
Kéménykirályok dőlőfősen pipáznak,
S a kocsmacégér árván ringadoz“.

Méltán kérdezhetnéd meg, idegen barát, hogy hazudtak-e a régi költők s széplelkek, akik csak suhanó ifjúságról, tünde nőkről és korzók illatuszályáról daloltak? Nagyobb művészek voltak annál, semmint hazudjanak. Csak messze, messze volt tőlük a külváros s szomorú szemük, amely az élet múlásán merengett, csak ritkán látta meg a külvárosok csunya, „szomorú vackait“. Kosztolányi gyakran odafigyelt és reszketve írta:

„Oh, én szeretem a bús pesti népet,
mely a Külső-Józsefvárosban tépett
ruhákban jár vasárnap délután...“

... Bármerre mennék, ide visszatérnék
Bármerre szállnék, átkozott, szegény nép
A gondodat kiállaná a szám.

Mert bánatkövel van utcád kirakva,
Szemed a bánat végtelen patakja
S jaj, ez a föld, e bús föld a hazám“.

S megállta a Ieroskadt külvárosokat Babits Mihály is, a tiszta formák művésze, a klasszikus költő, csakhogy meghőkölt és sietve visszamenekült:

„Örömvölgy-utca, örömtelen:
szeszgyár, kis korcsma, köz-szerelem.

Küttelki házak udvarai,
hol nappal a kores kintorna ri,

s hol az éjben, kéjben, szenvedőn
nyőgi párzó macska a háztetőn,

jaj, gyermekhangon, az Allati Lét
kítettje, iszonyú kényszerét.

...Hol vagy Muzsa, holt szeretóm?
Félek egyedül, mint temetőn

vagy mint aki egy halottal aludna —
Ó kocsi! Vissza! Fénybe! körüta!

Babits még visszamenekül, de József
Attila és Kassák Lajos marad. S ide tér
meg a paraszt Illyés Gyula is:

Gyanus pajtások, szomjas némberek
közül a költő végre hazabaktat;
méri magán, mint hőmérőn, melyet
beteg és nyirkos test hevébe raktak,

a bünt, a büzt, az undort, undorát,
a lázt, lázálmait e külnegyednek,
hol az ember is úgy kúszik tovább,
ahogy az álmok népei lebegnek“.

Ez a kép bizony vigasztalanabb, mint
a fény, a korzó, szép lányok mosolya;
de itt él a tömeg, a nép nagyobb része
s a magyar szegénység költőit idekötí a
hűség. József Attila a város peremén lázad:

„A város peremén, ahol élek,
beomló alkonyokon
mint pici denevérek, puha
szárnyakon száll a korom,
s lerakódik, mint a guano,
keményen, vastagon“.

És Kassák. Angyalföld fia, így tesz val-
lomást e hűség mellett:

„Szinte hallom fehér csontjaim kopogá-
sát a kövezeten,
szinte már kitérom szárnyaim, hogy
átszálljak a kék levegőn
a csillagok felé,
a sarlóalakú hold irányába,
mely hidegen világít és csakhol és remeg
a távolban,

Nem bolondság, ha mondom, egyszer
túljutok minden határokon,
elhagyom e földet testvéreimmel és ellen-
ségeimmel együtt.
Senki se siratja majd, aki senkihez sem
tartozik igazán,
talán csak ehhez a mocskos gyár-
négyedhez, Pest északi végében
s ha egyszer meghalok, a lelkem is csak
hozzád jár majd vissza
Angyalföld, ki onnan kaptad a neved,
hogy bábák és boszorkányok
aszonyaid öléből halva hozták világra
a csecsemőket,
sok ezer mécsést kioltottak, mielőtt fel-
lobogott a lángjuk
s így neveztek el téged az angyalok
földjének, ahelyett,
hogy a sátán véres áldozatának nevez-
tek volna“.

S hogy mi lett a romantikával Óbudán?
Erre feleljen talán az emigrációból haza-
tért Balázs Béla:

„Hogy is történt? Nem Óbudára mentünk
Csak úgy sétálni ama első nyáron?
Csodálatos! Még kezemben kezéd
S itt állunk a kínai határon“.

Elmult a romantika. A nyers élet je-
lentkezett. A delnök parfümjé elszállt;
eltűnt a koromban, amelynek vastag fel-
hője alatt József Attila népe élte rideg
életét.

Hogy is írta Somlyó Zoltán?

„Hej, pesti utca, pesti kő,
Elszállt felettünk az idő
az örök semmiségbe.

Ne törődj vélem: régivel. —
A sétatárcsával végével
porodba írom: vége“.

Vége egy kornak. Ezt mesélik barátom,
Pestről a költők, „bánatkövek“, körutak
és síkátorok.

Ruffy Péter